

Torsås kommun
Box 503
385 25 TORSÅS

Byggnadsminnesförklaring av Olssonska gården, fastigheten Torsås 2:54 (del av), Torsås, Torsås kommun

Länsstyrelsen förklarar härmed Olssonska gården på fastigheten Torsås 2:54 (del av) i Torsås, Torsås kommun, för byggnadsminne enligt 3 kap 1§ lagen (SFS 1988:950) om kulturminnen mm.

Länsstyrelsen meddelar enligt 3 kap 2 § samma lag följande skyddsbestämmelser:

1. Byggnaderna, markerade 1 – 7 på bifogad karta, bilaga 2, får inte rivas, flyttas eller till sitt yttre byggas om eller på annat sätt förändras.
2. I bostadshuset (1), fotoateljén (3), magasinet (4), ladan/stallet (5), tvättstugan(6) samt dasset (7) får inte sådana åtgärder vidtagas som innebär ingrepp i byggnadernas stomme och rumsindelning. Ingrepp får inte heller göras i den äldre, fasta inredningen. Till fast inredning hör, förutom golv, väggar, tak, dörrar, fönster och övriga snickerier samt kakelugnar och järnspisar även fast tvättgryta och rörkran i tvättstugan (6), spiltorna i stallet (5), samt fönstrens smidesgaller i magasinet (4).
3. Byggnaderna skall underhållas så att de inte förfaller eller det kulturhistoriska värdet minskar. Vård och underhållsåtgärder skall utföras på ett sätt som är anpassat efter de material och tekniker som ursprungligen använts.
4. Det till gården hörande området, markerat med röd linje på bifogad karta, bilaga 2, får inte ytterligare bebyggas. Trädgården med dess växtbestånd, gångar, kantstenar, brunn och trädgårdspump skall bevaras och underhållas så att byggnadsminnets karaktär och utseende inte förvanskas.

Om det finns särskilda skäl får länsstyrelsen enligt 3 kap 14§ lagen (SFS 1988:950) om kulturminnen mm, lämna tillstånd till att ett byggnadsminne ändras i strid mot skyddsbestämmelserna.

2004-10-06 beslut... Mp
kopie till Arkiv = BM-reg. A a / j

Fastigheten är idag bebyggd med följande byggnader, se bifogad karta, bilaga 2.

1. Bostadshus, uppfört på 1850-talet
2. Affärshus, uppfört i slutet av 1800-talet, om- och tillbyggt i början av 1900-talet.
3. Fotoateljé, uppförd i början av 1900-talet
4. Magasin med bostadsrum, uppfört i slutet av 1800-talet
5. Lada / stall, uppförd omkring 1910
6. Tvättstuga, uppförd på 1920-talet
7. Dass, uppfört kring sekelskiftet 1900

Bakgrund

Fråga om att förklara Olssonska gården i Torsås för byggnadsminne enligt 3 kapitlet lagen (SFS 1988:950) om kulturminnen mm, har väckts av Torsås kommun och Kalmar läns museum.

Olssonska gården utgör en av de ursprungliga gårdarna i den gamla kyrkbyn Torsås. Den är belägen i en trevägskorsning intill den gamla landsvägen Bergkvara-Vissefjärda, Allfargatan, landsvägen söder ut mot Karlskrona och Brogårdsgatan, centralt i Torsås samhälle.

Torsås strategiska läge intill en trafikerad vägskorsning som utgjort en knutpunkt mellan kust- och inlandsbygd har inneburit att Torsås sedan mycket lång tid tillbaka varit en naturlig mötes- och handelsplats. Här har t ex sedan 1700-talet, sannolikt tidigare, hållits årliga marknader.

Kring sekelskiftet 1900 hade Torsås utvecklats till en mindre handels- och industriort som ytterligare expanderade i och med järnvägens tillkomst i ett par etapper i början av 1900-talet. Kring 1920 fanns här flera industrier, i första hand knutna till jord- och skogsbruk. Utmed Allfargatan växte bebyggelsen fram med mindre affärs- och hantverksfastigheter.

Idag är samhället centralort i Torsås kommun. Det har bibehållit karaktären av ett litet handelscentrum med bland annat flera affärer, småindustrier, skolor, banker och kommunalhus. Flera av de byggnader och småindustrier som uppfördes under 1900-talets första årtionden har rivits eller förändrats genom till- och ombyggnader, men helhetsstrukturen finns kvar.

Olssonska gården ligger centralt inne i Torsås samhälle. Den har fått sitt namn efter köpmannen H N Olsson som köpte fastigheten 1890 och här bedrev handelsverksamhet till 1918. Den var i familjen Olssons ägo ända fram till 1995, då den försålles till Torsås kommun.

Gården speglar i sig själv samhällets utveckling från bondby till handels- och centralort. Här inrättades redan 1864, samma år som förordningen om

näringsfrihet tillkom och som tillät handel utanför städerna, en handelsbod, som för övrigt är registrerad på länsstyrelsen i Kalmar som den allra första i länet. Sannolikt inreddes denna handelsbod inne i mangårdsbyggnadens östra del.

1887 flyttades handelsverksamheten till en särskild byggnad på gården, intill Allfargatan. Denna byggnad lät H N Olsson bygga om på 1910-talet till i stort sett affärshusets nuvarande utformning. Efter 1918, då H N Olsson upphör med affärsverksamheten, hyrs lokalerna ut. Handelsboden drevs på traditionellt sätt fram till slutet på 1930-talet då affärens sortiment utökades med bland annat diverseartiklar och kläder och blev ett litet varuhus. I slutet av 1950-talet blir affären ICA-butik och i slutet på 1960-talet flyttar en blomsterhandel in i lokalerna, samma typ av verksamhet som bedrivs idag.

Bebyggelsen

Byggnaderna på fastigheten omges av en trädgård, till största delen anlagd av H N Olsson i slutet av 1800-talet. Den har en gammaldags, välbevarad atmosfär med mycket buskar och en uppdelning i prydnadsträdgård intill bostadshuset och en frukt- och köksträdgård som ligger i trädgårdens södra del. Prydnadsträdgården med bågformade grusgångar och rundade gräskvarter kan fortfarande skönjas. En rad fruktträd markerar gränsen mellan prydnadsträdgården och köksträdgården. Mot Allfargatan finns också ett vitmålat spjälstaket och en vitmålad dubbelgrind av tidig 1900-talstyp.

Flerfasettade byggnader har under åren 2002 – 2003 renoverats exteriört och interiört med hjälp av statliga och kommunala bidragsmedel. Arbetena har stått under antikvarisk kontroll av Kalmar läns museum och länsstyrelsen.

Bostadshuset (1) är uppfört i två våningar 1850. Enligt uppgift är det ett äldre hus flyttat hit från annan plats. Det är timrat och fasaderna är klädda med en ljus målad locklistpanel från tiden för uppförandet. Sadeltaget är täckt med spån under enkupigt tegel. Framför huvudingången finns en veranda med balkong, sannolikt uppförd på 1930-talet. Portal och ytterdörr, en dubbeldörr med överljusfönster, är från byggnadstiden, liksom fönstren.

Den första handelsboden på fastigheten sägs ha varit inrymd i byggnadens östra del med separat ingång på gaveln. Spår i panelen visar också att en dörröppning en gång funnits här.

Såväl byggnadens botten- som övervåning har en sex-delad planlösning. Övervåningen inreddes i samband med en renovering i slutet på 1890-talet och som gjordes av dåvarande ägaren, H N Olsson, som vid den här tiden gifte sig och flyttade in i huset med sin familj. Planlösningen är i huvudsak bevarad, även om en modernisering och ombyggnad omkring 1950 innebar att huset delades upp i tre lägenheter, en på övervåningen och två på bottenvåningen. Bland annat delades det ursprungliga köket på bottenvåningen i två delar med ett kök och en

toalett till vardera lägenheten. Stora delar av den äldre köksinredning finns dock bevarad med bland annat spiskåpa samt järnspis.

Omkring 1950 tillkom också en mindre tillbyggnad på husets baksida med separata köksingångar till bottenvåningens bägge lägenheter. Idag är planlösningen till största delen återställd, men de separata köken har bibehållits.

I hela huset finns bevarade snickerier, bland annat halvfranska dörrar, foder och lister från husets byggnadstid och från H N Olssons renovering på 1890-talet.

Affärshuset (2) är uppfört i 1 ½ våning samt källare. Huset är byggt i början av 1900-talet och i detta ingår delar av en äldre, med källare försedd, byggnad på platsen.

Ytterväggarna är klädda med en profilerad, ljus målad fasspontpanel. Det brutna taket är täckt med röda cementpannor. Fasaden mot Allfargatan har stora skyltfönster från 1960-talet. På baksidan, mot trädgården, finns en liten veranda och balkong från 1930-talets slut.

Bottenvåningen upptas helt av en affärslokal och lagerutrymmen. På övervåningen finns en bostadslägenhet, ursprungligen avsedd för affärsinnehavaren. Interiört finns snickeridetaljer i behåll, i övrigt har förändringar skett i samband med smärre moderniseringar från 1930-talet och framåt. Övervåningens lägenhet renoverades i slutet av 1930-talet.

Fotoateljén (3) är uppförd kring sekelskiftet 1900. Den är uppförd inne i trädgården, på behörigt avstånd från den f d handelsboden och bostadshuset.

Uppgiften är något osäker, men den första fotografen, som sannolikt också lät bygga ateljén, hette Annette Haag. Hon efterträddes av Ruth Olsson som övertog ateljén på 1920-talet. Efter henne kom i tur och ordning de tre systarna Edit och Rut Gustafsson samt Maj Johansson. Maj flyttade på 1940-talet sin verksamhet till annan plats och därmed övergavs fotoateljén, för att 2003, efter renovering, åter kunna användas för sitt ursprungliga ändamål.

Ateljébyggnaden är uppförd i regelverk och ytterväggarna är klädda med en liggande, ljus målad fasspontpanel, typisk för tiden kring sekelskiftet 1900. Taket är täckt med svart UHF-papp. Fönstren har en spröjsning med indelning i smårutor av sen 1800-talstyp. Även fönsterfodren har en profilering och ändsågning som är karaktäristiskt för det sena 1800-talet.

Själva ateljérummet i byggnadens mitt, har ett stort fönster som vetter mot norr. Tidigare har också funnits ett takfönster över ateljén. I byggnaden finns också ett litet, f d mörkrum och ett litet kök med vedspis. Spegeldörrar, foder och lister är från byggnadstiden. Väggarna är tapetserade med tapeter från sekelskiftet 1900 och fram till 1940-talet. Ateljéns väggar är vitmålade.

Magasinet med bostadsrum (4) är beläget strax bakom affärshuset. Det är uppfört i slutet av 1800-talet, troligen kring 1880. Byggnaden, som är uppförd i regelverk, är exteriört klädd med en liggande, bred och ljusst målad fasspontpanel. Sadeltaket är täckt med enkupigt tegel. Fönstren är invändigt försedda med smidesgaller i magasinssdelen. Övervåningens gavelfönster är upptill spetsformade i samma vinkel som takfallen.

Huset har en ursprungliga dubbelport i norr som leder till magasinssdelens botten- och vindsvåning. I den norra delen finns också ett f d garage med en dubbelport från, troligtvis, 1950-talet.

I den södra delen finns två små bostadsrum som nås via en dörr på den södra gaveln. Bägge rummen har bevarade 1800-tals kakehugnar. Rummen har använts som drängkammare/personalrum. Till huset hör också en mindre källare med ingång från den södra gaveln.

Lada / stall (5) innehåller f d lada, stall, bodar och vagnsbod. Större delen av byggnaden är uppförd i skiftesverk och är sannolikt en äldre ladubyggnad som flyttats hit 1910 från annan plats på fastigheten. Den har en tillbyggnad i regelverk, utvändigt klädd med en stående, rödfärgad locklistpanel. Sadeltaket är täckt med enkupigt tegel. Portar och dörrar är rödfärgade eller svartmålade.

Viss äldre inredning finns i behåll, bl a tre spiltor i stallen. I tillbyggnaden, som är vinkelbyggd mot den äldre delen, finns tre vedbodar med separata ingångar.

Intill stalden finns ett **dass (7)** som utvändigt är klätt med locklistpanel. Det valmade taket är täckt med svart papp. Även dasset torde vara uppfört omkring 1910.

Tvättstugan (6) är troligtvis uppförd eller möjligen flyttad hit på 1920-talet. Fasaderna är klädda med en liggande, rödmålad fasspontpanel och sadeltaket är täckt med enkupigt tegel.

I huset finns två rum med intakt bevarad inredning som t ex fast tvättgryta med eldningsanordning, kranar, öppen spis med kombinerad tork- och bakugn, tvättbänkar mm. Rummen har pärlspontklädda väggar och tak.

Motivering

Olssonska gården i Torsås är en välbevarad, sammanhållen gårdsanläggning centralt belägen inne i samhället. Den ligger i en väggkorsning, där gamla färdvägar mellan kust- och inland möts och kan beläggas på denna plats sedan slutet av 1700-talet. Gården speglar i sig Torsås utveckling från agrar kyrkby till handelscentrum. Gården är en av få bevarade, äldre bebyggelsemiljöer i Torsås och utgör idag ett betydande inslag i gatumiljön längs Allfargatan.

Byggnaderna är uppförda från mitten av 1800-talet till 1920-talet. Trots mindre renoveringar och senare tillägg på 1930-, 40- och 50-talen är byggnaderna mycket välbevarade. Noterbart är också att på denna fastighet etablerades en av de första handelsbodarna i Kalmar län efter näringsfrihetsförordningen av år 1864. Den f d fotoateljén äger dessutom ett stort arkitekturhistoriskt och fotohistoriskt egenvärde. Den är en av två kända fotoateljéer i sitt slag i Kalmar län.

Olssonska gården är kulturhistoriskt värdefull, sett både till de enskilda byggnaderna som till helhetsmiljön. Den har också ett högt personhistoriskt värde eftersom gårdens nuvarande karaktär kan hänföras till H N Olsson som köpte gården 1890 och som var en skicklig mångsysslare. Han var affärsman, bankman och kommunalpolitiker och gården med dess olika byggnader speglar också på ett tydligt sätt detta engagemang.

Olssonska gården med sin bebyggelse och trädgård inne i Torsås samhälle, är att betrakta som kulturhistoriskt synnerligen märklig, varför Länsstyrelsen finner att Olssonska gården väl uppfyller kraven för en byggnadsminnesförklaring enligt 3 kap 1 § lagen (1988:950) om kulturminnen mm.

Samråd har skett med Kalmar läns museum.

Övrigt

Enligt 3 kap 21 § lagen (SFS 1988:950) om kulturminnen mm gäller detta beslut omedelbart även om det överklagas.

Beslutet överensstämmer med det regionala delmålet för en god bebyggd miljö som genom att tillvarata och utveckla de kulturhistoriska värdena stärker de nationella delmålen om hållbar utveckling.

Ur ett jämställhetsperspektiv visar beslutet på ett tydligt sätt det intressanta faktum att en mycket stor del av det tidiga 1900-talets fotografier i Sverige var kvinnor. Yrket gav kvinnor ur den lägre medelklassen en möjlighet att på lika villkor komma ut på en arbetsmarknad som i övrigt var helt mansdominerad.

Överklagande

Detta beslut kan överklagas hos Länsrätten i Kalmar län, se bilaga 1.

Kjell-Håkan Arnell

Johan von Reis

Bilagor

1. Hur man överklagar
2. Karta över fastigheten

Kopia

- Kulturmiljöfunktionen + bil 2
- Riksantikvarieämbetet + bil 1 och 2
- Kalmar läns museum + bil 2
- Inskrivningsmyndigheten + bil 2
- Lantmäterimyndigheten + bil 2

Med laga kraft till

- Inskrivningsmyndigheten
- Torsås kommun
- Riksantikvarieämbetet
- Lantmäterimyndigheten

HUR MAN ÖVERKLAGAR

Om Ni vill överklaga beslutet ska Ni skriva till Länsrätten i Kalmar län, Box 614, 391 26 KALMAR. Skrivelsen ska dock skickas eller lämnas till Länsstyrelsen Kalmar län, 391 86 KALMAR. Skrivelsen ska ha kommit in inom tre veckor räknat från den dag då Ni fick del av beslutet.

I skrivelsen ska Ni ange:

Vilket beslut som överklagas (ärendets diarienummer, dnr). Hur Ni vill att beslutet ska ändras;

Ni bör också ange:

Ert personnummer, postadress och telefonnummer.

Skrivelsen ska vara undertecknad av Er. Om Ni anlitar ombud kan i stället ombudet underteckna skrivelsen. I så fall bör fullmakt sändas med.

Behöver Ni fler upplysningar om hur man överklagar kan Ni vända Er till Länsstyrelsen.

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax
391 86 Kalmar	Malmbrogatan 6	Växel 0480-820 00	0480-822 75

